

ТІЛЕСНІ МОЖЛИВОСТІ ЙОГА (НА ПРИКЛАДІ «ЙОГА-СУТРА ПАТАДЖАЛІ»)

Лобас В. В.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Пропонується проаналізувати опис тіла та його можливостей в тексті «Йога-сутра Патаджалі» (із санскриту переклав Свами Вівекананда). Автор – Патаджалі (перекладається як той, що упав зверху, символізує спосіб його приходу в цей світ). Патаджалі, йог, лікар, філософ, систематизував форми та методики практичних занять. В книзі йдеться про Крия-йогу (у перекладі з санскриту – це йога дії, практика вироблення вірних дій, вона відрізняється від йоги медитативного характеру). Завдання йога – очищатися внутрішньо і зовні, удосконалювати самодисципліну та мораль. Це є запорукою в подальшому здійснювати будь-які духовні практики. Патаджалі пише про аскетизм (тапасья), розумове самозбагнення (свадхья) та служіння богу (ішвара-пронідхана), тобто йде про три види йоги дії.

В давніх індійських текстах, де розглядаються філософські питання, постійно йде мова про організацію космічного порядку і паралельно описується структурна організація людської тілесності, яка немов би повторює в мініатюрі Всесвіт (вже велетень Пуруша несе в собі ознаки космічного характеру). Це особлива тема, яку не можна досягнути, якщо не звертатися до онтологічних уявлень давніх індусів. Космос, зоряне небо були завжди оточені таємницею, божественним символізмом. Вони виявляли якусь надмірність і нескінченну «висоту». Для йога – це абсолютна реальність, вічність. Потрапити туди – недоступне бажання для простої людини, тому той, хто сходить по східцях ритуального жертovníка перестає на час бути людиною: він долучається до світу надприродного.

Індійська релігійна думка широко використовувала традицію уподобання «Космос – людське тіло» із зрозумілих причин: тіло, так само як і Космос, в кінцевому підсумку «положення», система забезпечення, дана людині. Хребет уподібнюється Космічному стовпу, дихання – вітру, пуп чи серце – «Центру світобудови» [1]. Дії йога направлені саме на вихід за межі людського, земного. Практикою Сам'яма розуміється природа Пуруши. Щоб усвідомити, [реалізувати] Пурушу, йог повинен йти за межі царства пракрити. Це є суб'єктне усвідомлення або усвідомлення самості, яке з'являється після виходу за межі пракрити (Сутра 36. Знання пуруші) [2].

Опис тіла в тексті пов'язаний із конкретними призначеннями або намірами. Є грубе та тонке тіло. Якщо подивитися на загальну структуру тексту, то в кожній невеличкій частині тексту (сутрі) присутні описи ознак тіла, назви його частинок, співвідношення із якоюсь якісною характеристикою дії, тощо. Виникає питання: навіщо йогу знати особливості тіла? Складається враження, що воно є антеною для зв'язку із Космосом, енергетичною структурою, матеріальною формою реалізації свідомості, носієм божого одкровення, тощо. Перелік можна продовжити, отже тіло не просто реалізує якісь функції, його фактом підкреслюється космічне призначення тіла людини із усіма наслідками цього.

В сутрі 30 (Знання тіла) даються назви основних частин тіла. Але поруч із ними стоять такі слова, як організація та знання. (Nābhi – пупок; Chakre – центр; kāya – тіло; vyuha – організація; jñānam – знання) [2]. Потім вже йде роз'яснення, чому саме в центрі уваги опиняється пупок (з його допомогою і саме на ньому йог досягає знань), від нього йдуть потоки в інші частини тіла. Осягнення ж свідомості йде на Серці [3]. У главі 33 (Духовне бачення) описуються умови та наслідки духовного бачення із постійним зверненням до теми тілесного. Для опису такого стану даються наступні слова: Mūrdha – корона голови; jyotiṣi – на світло; siddha – майстерний; darshanam – духовне бачення. «Шляхом виконання Сам'яма на світлі корони над головою (сахасрарі) досягається духовне бачення майстрів йоги. Мурдха тут означає сахасрару. Світло швидше пов'язане із аджна чакрою, яка знаходиться в центрі між бровами. Сам'яма на аджна чакри може призвести до результату швидше. Коли перед розумом спалахує цей світ, це дає початок духовному баченню. Майстри можуть жити без тіла, оскільки вони отримали повний контроль над своїми усвідомленими і не

усвідомлюваними ментальними та психічними функціями, тому вони можуть відокремити себе від тіла. Їх називають сіддхамі, тому що вони можуть жити без фізичного тіла. Зазвичай їх не можна бачити, бо фізичне тіло відсутнє. Але, коли практикується Сам'яма на аджна чакри або сахасрара чакри, йог може зустрітися із ними і спілкуватися, і таким чином отримати від них керівництво та натхнення [2, гл. 33].

Отже, організація тілесного супроводжується в житті йога обов'язковим розумінням цієї складної архітекtonіки, бо знання дають можливість усвідомлювати фізичне з метою його постійної трансформації. Практики йоги дають можливість удосконалювати та робити найтонший слух, дотик, зір, смак і нюх, можна отримати надприродний слух, тощо. Це приносить витонченість, досконалість тіла, непорушність його властивостей. Досконалість тіла прикрашається красою, силою, кольором шкіри та стійкістю.

Вражають описи непростих маніпуляцій із тілом людини: мова йде про перехід в тіла інших людей за умов володіння особливими знаннями (сутра 39). Щоб здійснити цей процес ставиться наголос на обов'язкових двох умовах його виконання: «перше – послаблення причин ув'язнення (в тіло), а друге – розуміння шляху або проходу, яким можна увійти в інше тіло. Причинами входження є любов до фізичного тіла, страх смерті та (взагалі) кльоші. Ця причина повинна бути ослаблена, що робиться за допомогою медитації або Сам'яма. Сукшма шаріра або тонке тіло має бути відокремлене від грубого тіла, просто як два шматки тканини, склеєні або зшиті разом, відокремлюються один від одного розривом або звільненням від швів або клею. Схожим чином тонке тіло відділяється і віддаляється від фізичного тіла шляхом ослаблення кльош, страху, тощо. Коли тонке тіло відділяється і віддаляється від фізичного тіла, останньому повинна бути приділена належна увага. В іншому випадку буде неможливим повернення в нього назад. Отже, причина ув'язнення [в тіло] повинна бути послаблена, а тіло повинно бути збережено в добрих умовах» [2, сутра 39].

Отже, тіло є грубе та тонке. В разі необхідності, свідомість може захопити чуже тіло при повному розслабленні: знаючи точки входу та виходу, розрив із тілом цілком здійснений. Тіло можливо зробити маленьким, великим, важким, тощо, і нарешті – досконалим. На думку Патанджали, «досконалість фізичного тіла включає красу, грацію, енергію та міцність. Слід пам'ятати, що грація (потворна вона або гарна) не залежить від комплекції» [2, сутра 47].

Висновки. Тіло є фізичним образом людини, яке потребує постійної уваги, бо дії людини неможливо уявити без краси, добра та знань, які зосереджені в ньому. Воно має особливу цінність для людини, бо виступає фізичною базою у процесі здійснення, з одного боку, будь-яких дій (соціального та індивідуального характеру), в іншому, – для реалізації зв'язку із космічними процесами. Обидва напрями можна характеризувати як вертикальні та горизонтальні реалізації життя йога, які здійснюються водночас і які неможливо уявити відокремленими один від іншого. Виконуючи будь-яку дію, йог «космізується», відтворює систему взаємообумовлених факторів та ритмів, які характеризують і складають світ, тобто прямо або побічно визначає увесь Всесвіт, де тілесність є його органічною ланкою.

Література

1. Элиаде М. Священное и мирское. – Москва: МГУ, 1994. – 144 с.
2. Йога-сутра Патанджали. Перевод с санскрита Свами Вивекананды. Редакция Надежды Богдановой. Електр. ресурс // <http://www.naturadei.narod.ru/yoga-sutra.htm#m33>.
3. Махариши Патанджали. Йога сутра. (Четыре варианта перевода текста) // Електр. ресурс <http://lib.ru/URIKOVA/SANTEM/sutra.txt>.
4. Йога-сутра Патанджали. Лекции, прочитанные Свами Сатьянандой Сарасвати. Бихарская школа Йоги, Мунгер, Бихар, Индия. Комментарии. – Минск: Изд-во «Ведантамала», 2006 г., 388 стр. // <https://audioveda.ru/uploads/store/fd5dcd9dc1c2724276e367636974f6799db3e99781384a85c2ff7d7043d2.pdf>.